

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΙΤΗΣ*

9. Θεόδωρος Καβαλλιώτης Μοσχοπολίτης.

Ἡ τηλανγεστέρα μορφή τῆς Νέας Ἀκαδημείας ὁμολογουμένως εἶναι ὁ Καβαλλιώτης, *δαιμόνιος ἀνὴρ*, κατὰ τὸν *Ζαβίραν*, καὶ ἐκ *τῶν ὀλίγων διδασκάλων* τοῦ ἡμετέρου γένους κατὰ τὸν *Σάθαν*. Ἦν ἑλληνιστὴς καὶ γραμματικὸς ἄριστος καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς σχολαρχίας αὐτοῦ ἡ Ἀκαδήμεια ἀνήχθη εἰς περιωπὴν καὶ μάλιστα εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ μεγάλη αὐτῆς ἀκμή. Ὁ *Ζαβίρας* τὸ «*Καβαλλιώτης*» ἐξηγεῖται «ὁ ἐκ Καβάλλας» (sic; ἀλλ' οὐδεμίαν. περὶ τοῦτου ἔνδειξιν ἔχομεν, *αὐτὸς δ' ἴδιος εἰς τὰς ἐκδόσεις αὐτοῦ γράφεται Μοσχοπολίτης*). Νέος ὢν προσελήφθη ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ ἐπισήμου οἴκου τῶν ἐν Μοσχοπόλει Χαλκέων καὶ διήκουσεν Ἰωάννου τοῦ Χαλκέως ἐν Μοσχοπόλει, εἶτα ἀπεστάλη εἰς Ἰωάννινα, ἔνθα διήκουσεν *Ἐγγενίου τοῦ Βουλγάρεως*, ᾧ ἠκολούθησεν καὶ εἰς Κοζάνην¹. Ἐπανελθὼν διωρίσθη ἀμέσως διδάσκαλος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ σχολαρχοῦντος τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ *Σεβαστοῦ Λεοντιάδου*, καὶ τότε φαίνεται χάριν τῶν μαθητῶν ἔγραψε βιβλίον, ὅπερ φέρει τὸν τίτλον: «*Λογικὴ πραγματεία συναρμολογηθεῖσα παρὰ τοῦ διδασκάλου Θεοδώρου Καβαλλιώτου τοῦ Μοσχοπολίτου 1743*»². Εἶναι τὸ μόνον φιλοσοφικὸν ἔργον, ὅπερ γνωρίζομεν· καὶ ὁμως ἔχομεν τὴν ἐπίσημον μαρτυρίαν, ὅτι *ἔγραψεν εἰς πάντα τὰ εἶδη τῆς φιλοσοφίας δοκίμια*. Τοῦτο λέγει J. Thunmann, ὁ ἐν Χάλλῃ καθηγητὴς τῆς ρητορικῆς καὶ φιλοσοφίας, ὅστις ἐν τῷ ἔργῳ: «*Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker*»³, ὅπερ ἔγραψε μετὰ περιήγησιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, παρέχει ἡμῖν τὰς ἐξῆς πληροφορίας περὶ τοῦ *Καβαλλιώτου δ' προσωπικῶς ἐγγνώρισεν*: «Ἐγεννήθη, λέγει, ἐν Μοσχοπόλει⁴ καὶ ἤδη σχεδὸν εἶναι ἡλικίας 46 ἐτῶν. Τὴν

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σελ 152.

1. *Ζαβίρας* σ. 319—20 Σάθας 495 6.

2. Τοῦτο ὅπερ οὐδεὶς μνημονεύει, εἶδον ἐν τῷ διαληφθέντι κώδικι τῶν ἀγίων Ἀποστόλων.

3. Ἐξεδόθη ἐν Λειψίᾳ τῷ 1774.

4. *Eristaus Moschopolis gebürtig*, κατωτέρω πατρίδα τοῦ Καβαλλιώτου λέγει τὴν Μοσχοπολιν, ὥστε οὐδεμία πλέον ἀμφιβολία, νομίζω ὑπάρχει, ὅτι ὁ Καβαλλιώτης ἦτο Μοσχοπολίτης.

πρώτην μόρφωσιν ἔλαβεν ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι παρὰ τῷ Χαλκεῖ, σοφῷ Μοσχοπολίτῃ, καὶ τῷ ἐκ Καστορίας Σεβαστῷ Οἰκονόμῳ τῆς Καστοριανῆς Ἐκκλησίας· τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθηματικὰ ἐν Ἰωαννίνοις παρὰ τῷ σοφῷ Εὐγενίῳ, ὅστις νῦν εὐρίσκεται εἰς Πετρούπολιν. . . . Οὗτος ἔγραψε σχεδὸν περὶ πασῶν τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν (über fast alle philosophische Wissenschaften) ἐξ ὧν ὅμως οὐδὲν ἔχει ἐκδώσει. . . »¹. Ὡς ἐκ τούτου φρονοῦμεν, ὅτι τὸ πρῶτον τύποις γνωστὸν ἔργον τοῦ Καβαλλιώτου εἶναι *ἡ Γραμματικὴ*² ἐκδοθεῖσα τῷ 1760 ἐκ τῶν πιεστηρίων τῆς Μοσχοπόλεως, εἰς ἣν οὗτος προτάσσει τὴν ἐξῆς πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀχριδῶν Κύριλλον ἀφιέρωσιν: «*Τὸ δμῶφυλον εὖ ποιῆσαι προθυμηθεῖς*, κατὰ τὴν δοθεῖσαν παρὰ τοῦ Πρώτου αἰτίου ἰσχύιν, τοῦμόν τουτὶ φιλοπόνημα, λυσιτελὲς μὲν ὄν τοῖς τῆς Ἑλλάδος φωνῆς πρωτοπείροις, δσάγαλα, (sic) βρέφεσι, τελειότηα δὲ οὐ τὴν τυχοῦσαν τοῖς προσέρουσιν (ἴσως προστρέχουσιν) ἐπαγγελόμενον, εὐθαρῶς πάνυ ἔγνων προσφωνῆσαι τῇ Ὑμετέρᾳ θεοειδεῖ Μακαριότητι. Καὶ μάλα εἰκότως· αὐτὴν γὰρ πολυδαίδαλον ἀρετῆς ἀγγίγμα καὶ οὐράνοπλόκων χαρίτων καταγῶγιον ἀναφαίεισαν ἢ πάνσοφος καὶ θεαρχικὴ βουλή τε καὶ πρόνοια, ἣ πόρρωθεν καταβαλλομένη τῶν μεγάλων πραγμάτων τὰς ὑποθέσεις, ἀναβιβασθῆναι ἠδύδοκῃσεν εἰς ἀρχιεπισκοπικὴν περιωπὴν, ἥλιακοῦ δίκην φωστῆρος, *ἐν μέσῳ δωδεκαερίθμου ἀρχιερατικῆς χορείας* ὑπερεκλάμπουσαν, πλείστων ἐπ' εὐεργεσίᾳ καὶ ἀναψυχῇ. Ὡς οὖν εὖσε βεῖε καὶ φρονησε διαπρέπουσα, ἀνδρεία καὶ μακροθυμία μεγαλυνομένη, τοῦ δικαίου τε καὶ τῆς ἀληθείας ὑπερμαχοῦσα, τῷ ζήλῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐπρεπείας πάντας ὑπερβαίνουσα καὶ τῆς φιλοσοφίας ἐν ἀκρότητι εἰλικρινείας ὑπερασπίζουσα, δέξαιτο φιλοφρόνως καὶ δῶρον εὐγνωμοσύνης πεπλουτικῶς, καὶ ἐπὶ μήκιστον βιῶν ἔς οἰακοστροφίαν τοῦ μεγάλου σκάφους τοῦ Ζωοποιοῦ Πνεύματος. Ἀμήν».

*Πρωτοπαπᾶς, Ἱεροκῆρυξ καὶ Διδάσκαλος Θεόδωρος
Ἀναστασίου Καβαλλιώτης ὁ ἐκ Μοσχοπόλεως*³.

1. Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 178 σημ. γ. καὶ ἐπιπροστίθησιν ὁ Thunmann τὴν περιεργον πληροφορίαν, ὅτι ὁ Καβαλλιώτης διεξῆγεν ἐν Πολωνίᾳ ἐμπόριον οἴνων· ἴσως ὅπως πολλοὶ Μακεδόνες, καὶ οὗτος συνεβίβασε τὸν λόγιον καὶ πρὸς τὸν κερδῶν Ἐρμῆν.

2. Βλ. ἄνωτ. Μερ Γ' I, 3 τὸν πλήρη τίτλον τοῦ βιβλίου.

3. Ἐν ἀρχῇ τῆς Γραμματικῆς, ἐκ τοῦ Legrand (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 510—511)

Τέσσαρα ὄλα φύλλα τῆς Γραμματικῆς ταύτης καταλαμβάνουσι 12 ἐπιγράμματα ἀφιερούμενα τῷ σοφῷ διδασκάλῳ ὑπὸ τῶν ἐξῆς μαθητῶν: **Τέρπος Μάνου** διαπρέψας ἔπειτα ὡς διδάσκαλος ἐν Κοριτσᾷ¹. **Βρέτος ἱερεὺς καὶ νομοφύλαξ**. **Νικόλαος Σαμπάλας**, **Ναοὺμ Γκούσιας**, **Σάββας ἱερομόναχος** εἶτα διδάσκαλος ἐν Βυθκουκίῳ², **Γεώργιος καὶ Ναοὺμ Νικολαΐδαι**, **οἱ Τοῦρται**, **Ἀμβρόσιος** ἱερομόναχος τῆς μονῆς τοῦ ὁσίου Ναοὺμ ὁ γνωστὸς **Πάμπεργις**, **Θωμᾶς Ἀναστασιάδης** ὁ τῆς **Καστορίας Χρυσάνθου** ἀδελφιδοῦς, **Ἰωάννης Ποσάμας**.

Ἄλλὰ περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου βιογραφικὰ ἀναφέρει ὁ Ζαβίρας, ὅτι διατελέσας ἐπὶ τριετίαν διδάσκαλος τῆς Νέας Ἀκαδημείας ἐνυμφεῦθη ἐν Μοσχοπόλει, εἶτα γενόμενος ἱερεὺς καὶ πρωτόπαπας πάλιν ἐδίδαξεν «ἐν χρόνοις ἱκανοῖς» Μετέβη ἀκολούθως εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τιμῆς ἔνεκεν ἀνεγνωρίσθη ἱεροκῆρυξ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἁγίας Ἐκκλησίας³. Οὕτω δικαιολογοῦνται οἱ ἀνωτέρω τίτλοι αὐτοῦ. Πότε μετέβη εἰς Γερμανίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βενετίαν δὲν γνωρίζομεν φαίνεται ὅμως μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Σχολῆς ἀμέσως, καὶ ἔνα ἐκδόση τὸ Λεξικόν, ὅπερ θεωρεῖται ἐκ τῶν σπουδαιωτέρων αὐτοῦ καὶ φέρει τὴν ἐξῆς περίεργον ἐπιγραφήν:

«**Πρωτοπειρία** παρὰ τοῦ σοφολογιωτάτου καὶ αἰδεσιμωτάτου διδασκάλου ἱεροκῆρυκος καὶ πρωτοπαπᾶ κυρίου **Θεοδώρου Ἀναστασίου Καβαλλιώτου τοῦ Μοσχοπολίτου**, ξυντεθεισα καὶ νῦν τὸ πρῶτον τύποις ἐκδοθεισα δαπάνη τοῦ ἐντιμοτάτου καὶ χρησιμωτάτου κυρίου

ὅστις ἐνταῦθα ἀναφέρει ὡς *μοναδικὸν* ἀντίτυπον ταύτης ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Ἀθῶν μονῆς Λαύρας, ἐνθ' ὅμως παρ' ὄλας τὰς ἐρεῦνας μου δὲν ἀνευρέθη δυστυχῶς.

1. Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἐκ τῶν ἐγκριτοτέρων τῆς Κοριτσᾶς, ἀπέδωκε πολλοὺς διδασκάλους καὶ μέχρι ἐσχάτως ἀπεθνήκων τῶν σχολείων Καστορίας ἦν ὁ Φίλιππος Μάνου.

2. Κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς Μεγ. Αἰκατερίνης κινήθεισαν ἐν Ἑλλάδι ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Τούρκων ἐν Μαυροβουνίῳ Πρωσίτατο ὁ *μητροπολίτης Σάββας* «χαίρων μεγάλην φήμην μαθήσεως καὶ ἀρετῆς καὶ φέρων ἐπὶ τοῦ στήθους τὴν εἰκόνα τῆς Αἰκατερίνης παρὰ τὸν ἀρχιερ. σταυρὸν ἤρξατο νὰ κηρύττῃ δημοσίᾳ, ὅτι ἤγγικεν ὁ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν χριστιανῶν .. χρόνος» (*Σάββα*, Τουρκικῆ Ἑλλάς σ. 455) μήπως εἶναι ὁ μαθητὴς τοῦ *Καβαλλιώτου*;

3. Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 319 - 20 καὶ Σάββα 496.

Γεωργίου Τρίκουπα, τοῦ καὶ Κοσμήση ἐπιλεγομένου, ἐκ πατρὶδος Μοσχοπόλεως. Ἐνετίησιν ἀπο' 1770.

Τὸ βιβλίον τοῦτο τυγχάνει πάμπαν **σπανιώτατον**. Τὸν τίτλον λαμβάνομεν παρὰ τοῦ Legrand¹, ἀλλὰ καὶ οὗτος οὐ μόνον δὲν ἀναγράφει ὡς εἴθισται αὐτῷ, ποῦ εὔρηται τὸ βιβλίον, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς ἑλλιπούς περιγραφῆς φαίνεται, ὅτι δὲν εἶδεν αὐτό². Τὸ ἥμισυ τοῦ βιβλίου καταλαμβάνει τὸ Λεξικόν, τὰ δὲ λοιπὰ δὲν γνωρίζομεν τί ἦσαν. Ὡς κρίνομεν ὁμῶς, ἐκ τῆς «Εἰσαγωγικῆς διδασκαλίας» τοῦ **Δανιὴλ Μοσχοπολίτου**, θὰ ἦσαν εἰσαγωγικαὶ τινες γνώσεις, ἐγκυκλοπαιδικαὶ ἴσως, καὶ κείμενα ἀναφερόμενα εἰς τὸ Λεξικόν.

Τοῦτο καταλαμβάνει τὰς σελίδας 13—59 καὶ εἶναι, ὡς εἶπεῖν. πῖναξ μᾶλλον 1200 λέξεων νεοελληνικῶν ἐρμηνευομένων εἰς τὴν Βλαχικὴν (ἢ Κουτσοβλαχικὴν καὶ Ἀλβανικὴν, τῶν ἀναγκαιοτέρων διὰ τοὺς πρωτοπείρους μῆθητάς. Ἦτο δὲ τόσῳ χρήσιμον τὸ Λεξιλόγιον τοῦτο εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τὰ ὑπὸ ξενοφάνων καθόλου οἰκούμενα, ὥστε αὐτούσιον ἠναγκάσθη νὰ ἐπαιλάβῃ ἐν τῇ «Εἰσαγωγικῇ διδασκαλίᾳ» ὁ Δανιὴλ προσθεῖς καὶ τὴν Βουλγαρικὴν ἢ μᾶλλον Μακεδονικὴν διάλεκτον. **Πολυτιμώτατον βοήθημα ἀπέβη τὸ Λεξικὸν τοῦ Καβαλλιώτου εἰς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ Ἀλβανολόγους** μὴ ὑπαρχούσης τέως οὐδεμιᾶς ἐτέρας τοιαύτης ἐργασίας. Ὅθεν ὁ καθηγητῆς Th u n n i a n n, ἐν τῷ εἰρημένῳ βιβλίῳ, ἠναγκάσθη ν' ἀιτυπώσῃ αὐτὸ δλόκληρον ἐν τῷ τμήματι: Über die Geschichte und Sprache der Albaner und der Wlachen³ καὶ οὕτως **ἔθηκε τὰς πρώτας βάσεις τῆς Ἀλβανολογίας**. Ἡ σπουδαιότης τοῦ Λεξικοῦ τούτου καταφαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι μετὰ 125 ἔτη πρόοδον τῆς ἐπιστήμης, ὁ μέγας γλωσσολόγος G u s t a v M e y e r ἐθεώρησεν ἐπάναγκες, ἕνεκα τῆς τελείας ἔξαντλήσεως, νὰ προβῇ καὶ εἰς τρίτην ἔκδοσιν αὐτοῦ, μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1891 ἐμφά-

1. Bibl. Alban. ἀρ, 106.

2. Οὐδεὶς ἐκ τῶν γραψάντων εἶδεν οὔτε τοῦτο, οὔτε τὸ τοῦ Δανιὴλ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ **Κουπιτώρης** λέγει, ὅτι «ἐφάνησαν συγχρόνας σχεδὸν ἐν ἔτει 1770 τὸ μὲν ἐν Βενετίᾳ, τὸ δὲ ἐν Μοσχοπόλει τῇ κατὰ τὸν Πίνδον» (Ἀλβ. Μελέται σ. 8) εἶναι δὲ ἀδύνατον ἐκ τοῦ τίτλου αὐτῶν νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι πρόκειται περὶ Λεξικοῦ, καὶ ὁμῶς εἶναι τὸ περίφημον τετράγλωσσον τοῦ **Καβαλλιώτου** Λεξικὸν τὸ παρὰ πολλῶν ἀναφερόμενον.

3. Τὸ τμήμα τοῦτο καταλαμβάνει τὰς σελ. 169—366. τὸ δὲ Λεξικὸν εὐρίσκειται ἐν σ. 181—230 καὶ ἀνετυπώθη 4 ἔτη μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Βενετίας.

νισιν μάλιστα τοῦ Etymologischen Wörterbuch der Albanesischen Sprache¹.

Εἶπωμεν ἀνωτέρω², ὅτι ἡ πληροφορία τοῦ **Σάθα** περὶ τῆς μεταφράσεως τῆς Κ. Διαθήκης, ὑπὸ τοῦ Καβαλλιῶτου οὐδαμῶθεν ἐπιβεβαιουῖται καὶ ἐφ' ὅσον οὗτος παραπέμπει εἰς τὸν Ηανη, *ὕπέλαβε τὸν ἀπλῶς ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερόμενον Θεόδωρον ὡς τὸν Καβαλλιῶτην, ἐνῶ οὗτος εἶναι ὁ Χατζηφιλιππίδης*. Μετὰ τὸν **Σάθαν** ἄλλοι ἀποδίδουσι τῷ Καβαλλιῶτη τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου εἰς τὸ Ἀλβανικόν, τὴν γενομένην τῷ 1824 ἐν Κερκύρα, ἀλλ' ὡς κατωτέρω ὁφόμεθα, καὶ αὕτη ἡ γνώμη εἶναι ἐσφαλμένη. Ἐπίσης οὐδὲν εἶναι γνωστὸν μέχρι τοῦ νῦν καὶ περὶ ἐτέρας αὐτοῦ συγγραφῆς, *περὶ τῆς ἐν Μοσχοπόλει Ἀκαδημίας*, τῆς ὑπὸ τοῦ **Σάθα** εἰς τὸν **Καβαλλιῶτην** ἀποδιδομένης.

Ὁ **Ζαβίρας** ἐν τέλει γράφει, ὅτι εἶχεν εἰς χεῖρας διάφορα ἔπη αὐτοῦ καὶ δὴ πρὸς τὸν ἐν Βοσκοπόλει ἐξαρχικῶς ἐπιδημήσαντα **Ἰωάννην Χαλκηδόνο** τῷ ἔτει 1750 Μαΐου καὶ ὧν ἡ ἀρχή:

Βῆθι φίλη πόλεων, Θέε γῆ τέκος.

Ἄτινα ἐξεδόθησαν ἐν Βοσκοπόλει, σὺν ἄλλοις ἔπεσι διαφόρων διδασκάλων³.

Ὁ **Καβαλλιῶτης** ἀπεβίωσεν ἐν πλήρει γῆρατι ἐν Μοσχοπόλει τῷ 1785, δυστυχῆσας νὰ ἴδῃ τὸ δούλειον ἡμῶν καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ μεγαλειώδους ἔργου αὐτοῦ.

Εἰς ἐπίμετρον τῶν περὶ λογίων Μοσχοπολιτῶν εἰρημένων καὶ ἵνα καταδειχθῇ οἴους παρήγαγε μαθητὰς ὁ **Καβαλλιῶτης**, μεταφέροντες, ὧδε τὰ ἐν ἀρχῇ τῆς Γραμματικῆς αὐτοῦ ἐπιγράμματα τὰ εὐγνωμότως ὑπ' αὐτῶν τῷ σεπτῷ ποιηθέντα διδασκάλῳ⁴.

1. Ἡ ἐπιγραφή τῆς ἔκδόσεως ταύτης, ἧς ἐσὶν ἐν τῇ Γερμανικῇ εἶναι τετράγλωσσος ἔχει ὧδε. Das Griechisch-südrumänisch-albanesisch Wörterzeichniss des Kavalliotis, heraus gegeben und erklärt Wien 1895 80v σ. 127.

2. Μεθ. Γ' I, 1.

3. Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 320. Ἰδοὺ καὶ μία ἔκδοσις τῆς *Μοσχοπόλεως περὶ ἧς οὐδὲν γνωρίζομεν*. Ἀλλὰ τὰ εἰς τὸν Χαλκηδόνο προσφωνηματικὰ ταῦτα ἔπη ὁ **Ζαβίρας** ἐν σ. 456 ἀποδίδωσι καὶ τῷ **Μιχαῖλ Ὑπισχιώτη**.

4. Τὸ μοναδικὸν ἀντίτυπον τοῦ ἐκτύπου τούτου βιβλίου τῆς Μοσχοπόλεως, εὐρίσκεται ὑπ' ἀρ. 54 ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἡμετέρας Μονῆς Λαύρας ὅθεν ἔλαβε τὴν περιγραφὴν καὶ ὁ Legrand. Βέβηλος χεῖρ ἀπέκοψε τὸ πρῶτον τοῦ κειμένου φύλλον.

*Πρὸς τὸν παναιδεσιμώτατον καὶ ἱεροσοφολογιώτατον ἀρχι-
πρεσβύτερον, ἱεροκήρυκα καὶ καθηγητὴν κύριον Θεόδωρον Ἀνα-
στασίου Καβαλλιώτην Μοσχοπολίτην τὸν τῆς βίβλου συναρμοστήν.*

Ἐπιγράμματα.

Ἡρωελεγεῖον.

Πανδώρης πῖθος γαλακτόμβρυτος ἐμμί φιλέλλην,

Θεοδώρου πρώτου πρεσβυτέροιο πόνος.

Αἴκεν σῶμα φέρω σμικρόν, αὐτὰ νυγμὸν ἄπλητον

τοὺς παῖδας νύττω, ἥδὲ γάλακτι τρέφω.

Ὁ τῆς ἐν Κορυτῆσσι σχολῆς διδάσκαλος. **Τέρπος Μά[ρ]κου.**

Ἡρωελεγεῖον.

Στήλαν ὃς ποθέει ἀρετᾶν ἐσορᾶν χρυσόμορφον

ἄμφ' ἐὼν ἴτω δὴ εὐσθένεα με τόκον.

Ὅλβον ἐπεὶ σοφίῃ ἐν φαιδροῖς μουσοτρόφοις

ἦδὺν ἐσπάμην, οὐποτε ὡς ἕτερος.

Βρετὸς ἱερεὺς καὶ Νομοφύλαξ.

Ἡρωελεγεῖον.

Κραία Πηγαῖσι εἰν ψυχασώοις Μοσχοπολῆας

δεΐθρεσιν ἀρδομένη ὄρχαμε πρεσβυτέρων,

Σφωϊτέροις καμάτοις βιβλίον πόρες, ἰδμοσύνης γε

ὄρχατὸν εὐανθῆ, εὐχος ὃ μουσοτρόφων.

Καρμινικόν.

Ἄρετᾶ παρεῖχε με χεῖρα πατέρα,

Ὄναξ ἐν ὄσφ σῶσον ἐξ ἄνω.

Νικόλαος Σαμπάλας.

Ἡρωελεγεῖον ἠχικόν.

Μῶν διος **Πλάτων** ἔφω ἔσοχ' αἰιδός; αἰιδός.

Λωῖὸς ἠρώων ἐκγεγαῶς; γεγαῶς.

Φέγγει δ' αὐγῶν οὐ σοφίης ὅχ' ἀγαστός; ἀγαστός

Ῥεκτῆ τῆς δὲ βίβλου καὶ κλεινός; κλεινός.

Τεῦ πλέον οὐ ζάθεος, φῶς θ' ἱρὸς ἐραστός; ἐραστός.

Ἐννεπεν ὃν **Κλειῶ** ἦρ' ἀγανῶς; ἀγανῶς.

Ἄνιστρέφον.

Καλλιόπης γάλα, ἥ Κρονίδης παῖ, θῶύμα οὐδέν,

Πρήγματος εὐσης μεῦ, βιβλίδος ἀθηνόου.

Ναοῦμ Γκούσιας

Ἡρωελεγετον.

Ἦντε ἥελιος γὰς τέρματα πάντα καλλύνει,
 Τῷκε φρένας κάζει τῶν φιλομουσολόγων,
 βίβλω ἠδυπνόφ **Θεόδωρος** πάμμεγα τ' εὖχος
 Ἀρχιπρεσβυτέρων, φιλοσόφων τε κλέος.
 Ὁ τοῦ ἐν Βυθκουκίῳ σχολείου διδάσκαλος **Σάββας Ιερομόναχος.**

Ἡρωελεγετον.

Ἄντιγος, ὡς Μουσῶν ὑπερήμενος οὐρανίης γε,
Θεόδωρος θύτης καὶ ἔδος εὐσεβίης.
 Μοσχοπόλιος ὁ κήρυξ Ἀχιρίδος ἔξοχα θ' ἔδρη-
 νοῦν παίδων βιβλίον γράψε γάλακτι τρέφον.
Γεώργιος Νικολαΐδης Τούρτας.

Ἡρωελεγετον.

Πολλὴν σοι, Θεόδωρε θύτα ἰδρίων ὄχ' ἄριστε,
 κοῦροι φιλολόγων πάντες ἴσαι χάριν.
 Οὐ ἔνεκα δέλτον ξυνθῆκας τήνδε ῥέουσαν
 οὐ τραχύτητας, νήδυμον ἀλλὰ γλάχος
Ναοῦμ Νικολάου Τούρτας.

Ἄντιστρέφον

Ἰδμοσύνης βίβλε, φῶς σοφίης, ἦν πάσσοφος ἦρος
 ἀρμόσας ἦν, γεράων κλείς σύγε παμφάνων

Καρμινικόν.

Ἀμαθῶς ὄν, ἔχε νῶ σῶ θαμά,
 ἃ ἱερῶς ὠδε σοφὸς ἔδω σωρεία.
 Ὁ ἐκ τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ ἁγίου **Ναοῦμ Ἀμβρόσιος**
 [Ιερομόναχος.
 Ἀμαθίην δλέσαι σπεύσας, **Θεόδωρος** ἐχέφρων
 τρίβον ἔωξε γένει ἠγαθῆς σοφίης.
 Βάτουε (sic) καὶ μάλα χαῖρε, ἕως ἴκοιο τὸ τέρμα.
 εἴλετο γὰρ μόχθον, τὸν πόρον ἢ τραχύτης.
Θωμάς Ἀναστασιάδης ὁ τοῦ Καστορίας Χρυσάνθου ἀδελ-
 [φιδούς.

Ἰαμβικά.

Θεόδωρε χαῖρε, τοῦ Θεοῦ θυηπόλς,
 θείης σοφίης ὅτι ἔμπλεως πέλεις.
 Δι' ἧς ἐγείρεις πρὸς πόνους μαθημάτων
 τοὺς πρὸς σὲ πάντας προσιρέχοντας εὐτόνωσ.
Ἰωάννης Ποσάμας.

Οἱ ἐκ τῶν πολυαριθμῶν μαθητῶν ἐλάχιστοι μὲν ἀλλ' εὐγνώμονες¹.

1. Ἄλλ' ἤρμοζον τόσῳ πομπῶδεις καὶ παχυμερεῖς ἔπαινοι εἰς τὴν Γραμ-

9. Θεόδωρος Χατζηφιλιππίδης Ἐλπασανιώτης

Ἐάν, περὶ μὲν τοῦ Κυβιλλιώτου οὐδεμίαν ἔχομεν βεβαίωσιν, ὡς μεταφραστοῦ τῆς Κ. Διαθήκης εἰς τὸ Ἀλβανικόν, περὶ δὲ τοῦ Γρηγορίου Μοσχοπολίτου τοῦ Δυρραχίου μητροπολίτου μόνον πιθανότητα, περὶ τοῦ Χατζηφιλιππίδου ἔχομεν πλήρη τὴν βεβαιότητα, ὅτι εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις ἔφερεν εἰς πέρας τὸ μεγαλεπήβολον ἐκεῖνο σχέδιον, ὡς ἀνωτέρω ἀπεδείξαμεν¹. Ἐκ τούτου² δὲ ἀποδείκνυται καὶ γνήσιος ἐκείνων μαθητῆς, εἰς τὰς τῶν διδασκάλων ιδέας δούς σάρκα καὶ ὀστέα καὶ ἓνα τῶν ἀπωτέρων τῆς Νέας Ἀκαδημείας σκοπῶν ἐμπροκίτως διαδηλώσας. Τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅστις ὑπῆρξε καὶ εἰς τῶν ἀρίστων διδασκάλων καὶ διακεκριμένων τοῦ αἰῶνος λογίων ὡς παρίστησιν ὁ Ηαηη, οὐδεὶς ποιεῖται μνεῖαν. Μόνος **ὁ Σάθας** εἰς γραμμαῖς δύο ἀναγράφων αὐτὸν λέγει, ὅτι «συνέθετο μεγαλυνάρια εἰς τὸν ἅγιον **Βλαδίμηρον**». Καὶ τὰ μὲν Μεγαλυνάρια εἶναι 6 μελοποιηθέντα πρὸς τὸ: Πᾶσαι τῶν ἀγγέλων αἱ στρατιαί, καὶ ψαλλόμενα εἰς τὸν ἅγιον **Ἰωάννην τὸν βασιλέα τὸν πολιοῦχον τοῦ Ἐλβασανίου καὶ πάσης τῆς ἀνω Ἀλβανίας**, ὧν τὸ ἔσχατον ἔχει ᾠδε :

«Τὸν ἀστέρα πάντες τὸν φαινόν, τὸν ἐκ Βλαδιμήρου ἀπαστραψαντα νοητῶς, μαρτύρων τὸ κλέος καὶ βασιλέων δόξαν, τὸν θεῖον **Ἰωάννην** ὕμνοις τιμήσωμεν³.

ματικὴν ταύτην; Περὶ τούτου πεισθήσεται πᾶς τις ἔχων ἐν ὄψει δύο τινά: α' τὸ εὐσύνοπτον αὐτῆς, διότι Γραμματικὴ (καὶ «Συντακτικὴ») περιλαμβάνοντο ἐν σελίσιν μόνον 144 εἰς σχῆμα 16 μικροῦ, ἥτις ἐν σχέσει πρὸς τὴν Γραμματικὴν τοῦ **Νσοφύτου Κανσοκαλυβίτου**, συγχρόνως ποῦ ἐκδοθεῖσαν. ἐν σελ. 1300 (ἐκτὸς τοῦ ἐκτεταμένου πίνακος) εἰς σχῆμα 4ον καὶ ταῦτα Εἰσαγωγὴν εἰς τὸ τέταρτον βιβλίον τῆς Γραμματικῆς **Θεοδώρου Γαζῆ, καὶ β' τὴν μέθοδον**, διότι ἡ μοναδικὴ αὕτη γραμματικὴ δὲν περιέχει **δρισμοὺς καὶ κανόνας**, ἀλλ' ἐκτίθησιν αὐτὰ ταῦτα τὰ πράγματα διὰ πολυπληθῶν μόνον παραδειγμάτων.

1. Μερ. Γ' I, 2

2. Ἐνθ' Ἀνωτ. σ. 608.

3. Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐνδόξου βασιλέως καὶ μεγαλομάρτυρος **Ἰωάννου τοῦ Βλαδιμήρου** καὶ θαυματουργοῦ τυπωθεῖσα μὲν πρῶτον δαπάνῃ τοῦ τιμιωτάτου κυρίου **Ἰωάννου Παπαῦ** τοῦ ἐκ τῆς πόλεως **Νσοκάστρου**, νῦν δὲ ἀνατυπωθεῖσα κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ **Γλυκῆ** τῷ 1774 κτλ. Ἐν Βενετίᾳ 1858 σ. 42.

Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερον εἰς τὸν πανύμνητον τοῦτον ἅγιον «ποιήμα τοῦ **Ἐλπασανιώτου Θεοδώρου Χατζηφιλιππίδου**» τὰ ἐπιτάφια ἔσματα 52 τὸν ἀριθμὸν κατὰ τὸν Ἐπιτάφιον θρῆνον τῆς Θεοτόκου, διηρημένα εἰς δύο στάσεις, καὶ ἅπερ ψάλλουσιν οἱ ἱερεῖς τὸ ἱερόν τοῦ λειψάνου Κουβούκλιον κυκλοῦντες :

Αἱ γενεαὶ πᾶσαι μακαρίζομέν σε, **Βλαδίμηρε** τρισμάκαρ.

Δεῦτε οὖν ἐν ὕμνοις, κυκλώσωμεν τὸν τάφον, τοῦ θεοῦ Ἰωάννου.

ᾠ **Ἰωάννη** μάκαρ, τῆς Ἀλβανίας κλέος, Ἰλλυρικοῦ ἡ δόξα.

Κατὰ τῆς Ἄγαρ γένους, ὀπλίζου ἡμᾶς ρῦσαι, τοῦ ἀεὶ τυραννοῦντος. (σ. 34).

Καὶ εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ τόλμη αὕτη τῶν Μοσχοπολιτῶν λογίων, κατὰ τῶν κρατούντων, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ κατωτέρω.

Ὡς ποιητὴς κρινόμενος ὁ **Χατζηφιλιππίδης**, εἶναι εἰς τῶν συνήθων μετὰ τὴν ἄλλωσιν ἐξ ὑπογείου ἐκκλησιαστικῶν ἄσματοπλόκων. Ἰδίᾳ οὗτος ἀπηθανάτισε τὸ ὄνομα διὰ τῆς ἐπινοήσεως τοῦ **Ἀλβανο-Πελασγικοῦ ἐκείνου Ἀλφαβήτου**, ἧπερ ἐχρησιμοποίησεν, ὡς εἶδομεν, εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς Κ. Διαθήκης. Τὸ γεγονός τοῦτο μαρτυρεῖ τὴν σπουδαίαν ἐργασίαν, ἣτις ἐπετελεῖτο ἐν τῇ Νέᾳ Ἀκαδημείᾳ Αἱ παλαιογραφικαὶ γνώσεις τοῦ Χατζηφιλιππίδου εἶναι τοιαῦται, οἷας μόνον οἱ τῶν Εὐρωπαϊκῶν πανεπιστημίων ἀπόφοιτοι σήμερον κέκτηνται.

Ὁ Michhat **Φράσαρης**, ὡς ἐξῆς ἐκτίθησι τὸ πόρισμα τῶν περὶ τοῦ **Χατζηφιλιππίδου** ἐρευνῶν : «Τῷ 1909, ὅταν παρευρέθην ἐν Ἐλβασανίῳ χάριν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συνεδρίου, εἶδον παρὰ τῷ κ. Lef Nosi ἐκ τῶν ἐγκρίτων Ἐλβασανίου, μικρὸν χειρόγραφον Ἀλβανιστὶ γεγραμμένον καὶ περιέχον τὴν λειτουργίαν τοῦ ἁγίου **Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου**, μεταφρασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ **Θεοδώρου Χατζηφιλιππίδου**, περὶ τὰ τέλη τοῦ III' αἰῶνος, διὰ τῶν περιέργων ἐκείνων στοιχείων αὐτοῦ, ἅπερ ὁ H a h n ἔχει ἐκλάβει ὡς **ἀρχαῖκόν Ἀλβανικὸν ἀλφάβητον**. Ἐπίσης τοῖς αὐτοῖς στοιχείοις γεγραμμένον εὑρηται εἰς χεῖρας τοῦ διδασκάλου κ. D o t B i b a, Κοτήχησις, καὶ ἔμπορικὸν κατάστιχον . . , ἅπερ ἐνέχει τὴν σπουδαιότητα, ὅτι ἡ γραφὴ ἐκείνη εἶχεν εἰσαχθῆ καὶ εἰς τὸ ἔμπόριον . . . »¹.

(ἀκολουθεῖ)

ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΛΑΣ